

Därför försvann hemmafrun

Lena Amurén, *NE-redaktionen*

På 1960-talet arbetade flertalet gifta kvinnor i Sverige oavlönat i hemmet. Ett drygt decennium senare var de flesta sysselsatta med lönearbete utanför hemmet. Få samhällsförändringar har fått så stort genomslag på så kort tid. Hur var detta möjligt?

Hemmafrun som försvann är inte bara en företeelse i svenskt samhällsliv utan också titeln på en doktorsavhandling. Det var 1992 som sociologen Christina Axelsson disputerade på den försvunna hemmafrun vid Institutet för social forskning vid Stockholms universitet. När hon i början av 1980-talet inledde sin doktorandutbildning var den sociologiska forskningsmiljön vid Stockholms universitet påtagligt mansdominerad. Christina Axelsson blev något av en pionjär då hon inom ramen för välfärdspolitisk forskning valde att behandla övergången till lönearbete bland gifta kvinnor, dess förutsättningar och konsekvenser.

Begrepp från 1930-talet

Skrivaren av dessa rader var själv barn på 1960-talet. Med en mamma som var hemmafru har fenomenet med den försvunna hemmafrun intresserat mig, och jag kontaktade därför Christina Axelsson, som numera verkar som lektor i sociologi vid Södertörns högskola.

– Hemmafru epoken är inte så gammal som man skulle kunna tro; det var först under 1930-talet som den inleddes i Sverige, berättar Christina Axelsson.

– Vid denna tid genomgick jordbruket stora strukturomvandlingar. Sysselsättningstillfällena minskade dramatiskt och många människor lämnade då landsbygden och flyttade till städerna, där industrierna och arbetstillfällena fanns. Ungefär samtidigt steg giftermålsfrekvensen. Männen kom att bli lönearbetare och arbetade utanför hemmet, medan kvinnorna oavlönat ansvarade för hemmets skötsel och försörjdes av sina makar. Kvinnorna hade förvandlats till hemmafruar!

1930 fanns det 930 000 hemmafruar och 1950, då antalet kulminerade, hela 1 240 000. Under denna tid uppfattades det som något avvikande om en gift kvinna inte var hemmafru. Det fåtal som verkligen var yrkesverksamma efter giftermålet motiverade ofta sin yrkesaktiva roll med att de antingen hade en mycket hög utbildning eller att familjen var beroende av kvinnans inkomst. På 1960-talet skedde ett trendbrott och antalet hemmafruar har därefter minskat i snabb takt. 1981 var antalet 264 000 och 1991 hade antalet hemarbetande kvinnor sjunkit till 81 000.

Ökad jämställdhet

Vad var det då som egentligen hände på 1960-talet? Enligt Christina Axelsson var det en rad samverkande faktorer.

– Vid denna tid var klimatet gynnsamt för att föra fram jämställdhetskrav. I jämställdhetsdebatten ställde sig samtliga politiska partier bakom målet att varje vuxen individ skulle ha möjlighet att försörja sig själv genom eget förvärvsarbete.

Detta mål kom att realiseras ovanligt snabbt genom en kombination av ökad efterfrågan på arbetskraft och kvinnornas egna krav på jämställdhet.

Lagförändringar, som avskaffandet av sambeskattniing 1971, och socialförsäkringssystemets utformning riktade sig till individen och individens möjligheter att försörja sig. Under 1960- och 70-talen utvecklades också det svenska välfärdssystemet; den offentliga sektorn byggdes ut. Sjuk- och åldringsvården samt barnomsorgen var i stort behov av arbetskraft. Det var just inom dessa verksamheter som flertalet kvinnor fann sina yrkesroller. Majoriteten av de före detta hemmafruarna började sitt yrkesverksamma liv genom att arbeta deltid.

Till följd av hemmafruns försvinnande inträffade en rad förändringar i samhället. Några renodlade studier inom detta område har inte gjorts men Christina Axelsson kan ändå skönja några tydliga mönster: kvinnornas möjligheter att styra sina egna livsvillkor har ökat och de har fått större handlingsutrymme. Vidare har skilsmässofrekvensen ökat och flertalet kvinnor har fått dubbla roller; de har i dag både en familjeroll och en yrkesroll.

Inom loppet av ett decennium övergav således majoriteten av de gifta kvinnorna sin roll som hemmafru och gick ut på arbetsmarknaden. Inträdet på arbetsmarknaden gällde för alla kvinnor, oavsett ålder och socialgrupp, det gällde alltså inte bara för kvinnor med hög utbildning. Detta totala genomslag gör Sverige unikt vid internationella jämförelser.

(Artikeln publicerad 2001-08-30)